

ลัทธิมนุษยนิยม (Humanism)

2.1 ความหมายของลัทธิมนุษยนิยม

นักปรัชญาหลายคนให้คำนิยามลัทธิมนุษยนิยมแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่งานวิจัยนี้จะอ้างอิงความหมายของลัทธิมนุษยนิยมเพียงความหมายเดียว ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าให้ความหมายที่ชัดเจนและครอบคลุมภาพของลัทธิมนุษยนิยมที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป ดังนี้

มนุษยนิยมเป็นระบบความคิดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในศักราชและสิทธิของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม มนุษยนิยมพิจารณาคุณค่าของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลและเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของมนุษย์ และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตและสภาพแวดล้อมที่ดี มนุษยนิยมจึงเป็นทัศนคติที่ตรงข้ามกับลัทธิที่นิยมใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา และทัศนคติที่ไม่เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น (Frolov 1980:178)

นอกจากมนุษยนิยมจะปรากฏขึ้นเป็นระบบความคิดหนึ่งแล้ว มนุษยนิยมยังเป็นระบบความคิดที่ให้ค่าแก่ระบบความคิดอื่นๆ ว่ามีลักษณะมนุษยนิยมสอดแทรกอยู่ (Hasting 1908:830) นั่นคือมนุษยนิยมจะประยุกต์ตนเองเข้าไปศึกษาระบบความคิดอื่นๆ ว่ามีเป้าหมายที่จะเอื้ออำนวยให้มนุษย์ได้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของความเป็นมนุษย์ตามที่ลัทธิมนุษยนิยมกำหนดไว้หรือไม่ การให้ค่าแก่ระบบความคิดอื่นว่าเป็นมนุษยนิยมด้วยนี้อาศัยลักษณะมนุษยนิยมเป็นเครื่องมือตรวจสอบ

การให้ค่าแก่ระบบความคิดอื่นๆ ว่าเป็นมนุษยนิยมนี้เองที่ทำให้มีการกล่าวอ้างว่าความคิดของมหาตมะ คานธีเป็นมนุษยนิยมด้วย อย่างไรก็ตามคำกล่าวอ้างเช่นนี้ควรได้รับการพิสูจน์ ด้วยลักษณะมนุษยนิยมที่มีความสมเหตุสมผลเพียงใด และในงานวิจัยนี้มีสมมติฐานอยู่แล้วเป็นเบื้องต้นว่าคานธีเป็นนักมนุษยนิยมผู้หนึ่ง และการแสดงว่าความคิดของท่านเป็นมนุษยนิยมได้อย่างไรนั้นจะพิสูจน์ควบคู่ไปกับลักษณะมนุษยนิยม

2.2 ลักษณะมนุษยนิยม

ลักษณะมนุษยนิยมคือองค์ประกอบที่ครอบคลุมและบ่งชี้ถึงความเป็นมนุษยนิยมหรือลัทธิมนุษยนิยมโดยส่วนรวม

เนื่องจากภายในลัทธิมนุษยนิยมเองไม่ใช่ระบบความคิดเดี่ยว แต่เป็นท่าทีรวมๆ กันที่แสดงออกถึงความหมายของลัทธิมนุษยนิยมที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้ลัทธิมนุษยนิยมมีทัศนะที่เห็นแตกต่างกันอยู่สองทัศนะคือ ทัศนะที่เชื่อในความมีอยู่ของพระเจ้า และทัศนะที่ไม่เชื่อในความมีอยู่ของพระเจ้า แต่ทั้งสองทัศนะต่างเชื่อในความเป็นจุดศูนย์กลางของมนุษย์

(Centrality of man)

ความเชื่อในความเป็นจุดศูนย์กลางเป็นหลักการพื้นฐานของลัทธิมนุษยนิยม (เกรสเคิน 2521: 123) และเป็นลักษณะเด่นที่แยกมนุษยนิยมออกมาจากระบบความคิดอื่นๆ ทั่วๆ ไป โดยเหตุที่ลัทธิมนุษยนิยมสนใจต่อทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อธรรมชาติของมนุษย์ และศักยภาพของเขาในการพัฒนาตนเองและสังคม ดังนั้นมนุษยนิยมจึงให้ความสนใจต่อตัวของมนุษย์เองในที่สุด เราจึงกล่าวได้ว่าลักษณะพื้นฐานของมนุษยนิยมคือมนุษย์และชีวิตของเขาเป็นจุดศูนย์กลางของการพิจารณาปัญหาทั้งหมด

ความเป็นจุดศูนย์กลางของการพิจารณาปัญหาไม่ได้หมายถึงการยึดตนเองเป็นจุดศูนย์กลางในความหมายที่ว่า คนอื่นๆ ทั้งหมดช่วยเสริมการดำรงอยู่ของเราให้โคกเค้นขึ้น และนำไปสู่ความรู้สึกถึงตนเองในแง่ของความทะเยอทะยานที่จะได้มีเกียรติยศชื่อเสียง ความฟุ้งเพื่อเหนือเหนือ ความไร้ศีลธรรมเป็นต้น ลักษณะมนุษยนิยมปฏิเสธการยึดตนเองเป็นจุดศูนย์กลาง

(an egocentric person) ในความหมายเช่นนี้

ความหมายของการที่มนุษย์และชีวิตของเขาเป็นจุดศูนย์กลางในการพิจารณาปัญหาที่มนุษยนิยมหมายถึงคือ การให้อิสระแก่มนุษย์ในการแสวงหาหนทางที่จะกำหนดชีวิตของตนเอง จึงมีนักมนุษยนิยมจำนวนหนึ่งที่ปฏิเสธอำนาจของศาสนจักรในการปกครองโลก ปฏิเสธการมีอยู่ของพระเจ้าเพื่อที่จะไม่ต้องให้ความคิดเรื่องพระเจ้ามารองรับการดำรงอยู่ของมนุษย์ในโลกอีกต่อไป แต่ยังมีนักมนุษยนิยมอีกจำนวนหนึ่งที่ยังคงลักษณะพื้นฐานสำคัญของมนุษยนิยมที่กำหนดให้มนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของการพิจารณาปัญหาได้โดยไม่กระทบกระเทือนต่อความเชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้าและความศรัทธาหรือหลักเกณฑ์ ที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผล

หลักการพื้นฐานที่มนุษย์และชีวิตของเขาเป็นจุดศูนย์กลางในการพิจารณาปัญหาทำให้ นักมนุษยนิยมที่เชื่อในความมีอยู่ของพระเจ้าต้องพยายามพิสูจน์ความเชื่อของตน และอธิบาย ถึงความหมายและเหตุผลของการดำรงอยู่ของมนุษย์มากกว่าที่นักมนุษยนิยมซึ่งไม่มีความเชื่อใน พระเจ้ากระทำ โดยแสดงให้เห็นปรากฏไควว่าความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์และความเชื่อใน พระเจ้าสามารถไปค่ายกันได้ (Macquarrie 1978:159) ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่า จะเป็นการพิสูจน์ให้ไควว่า

1. พระเจ้าคือความหมายของการดำรงอยู่ของมนุษย์
2. มนุษย์อยู่ในโลกที่พระเจ้าสร้างขึ้น
3. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และโลกจะมีความหมายพร้อมมูลเมื่อความสัมพันธ์นั้น แสดงออกถึงการดำรงอยู่ของมนุษย์
4. ดังนั้นการดำรงอยู่ของมนุษย์จะแสดงออกได้อย่างสมบูรณ์โดยแสดงถึงการมีอยู่ ของพระเจ้า

ความพยายามที่จะพิสูจน์ ข้อเสนอทั้งหมดนี้ยังคงอยู่ในหลักการพื้นฐานที่ว่ามนุษย์เป็นจุด ศูนย์กลาง โดยเฉพาะข้อเสนอที่ว่า การดำรงอยู่ของมนุษย์จะแสดงออกได้สมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้ แสดงออกถึงความมีอยู่ของพระเจ้า ย่อมทำให้การแสวงหาหนทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และ การตัดสินใจที่จะเชื่อในพระเจ้านั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับมนุษย์ นั่นคือแม้ว่าพระเจ้าจะเป็นสิ่ง สูงสุด แต่เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวที่สามารถตรึงพระพักตร์ในพระเจ้า มนุษย์ และชีวิต ของเขาจึง เป็นจุดศูนย์กลางของการพิจารณาถึงปัญหาในการดำรงอยู่ของตนเอง และมนุษย์ สามารถตรึงพระพักตร์ในที่สุดว่า เขาควรมีความเชื่อและดำเนินชีวิตในหนทางของการบรรลุในความ มีอยู่ของพระเจ้าเท่านั้น

นอกจากนี้ ความเป็นจุดศูนย์กลางของมนุษย์ยัง เกี่ยวข้อง กับความเชื่อว่ามีมนุษย์ที่อยู่ใน สังคมเพื่อพิจารณาและค้นหาความหมายของตนเองเท่านั้น ชีวิตของมนุษย์กับโลกหรือธรรมชาติ เป็นเอกภาพสอดคล้องกัน (เครสเคิน 2521: 125) และมนุษย์ไม่อาจปฏิเสธบทบาทของตนเองต่อ โลกและเพื่อมนุษย์

ด้วยความแตกต่างระหว่างนักมนุษยนิยมที่เชื่อในพระเจ้าและไม่เชื่อในพระเจ้า
ในเรื่องอภิปรายเช่นนี้ ทำให้ความหมายของคำว่าธรรมชาติของมนุษย์ อิสรภาพ และ
การปกครองตนเอง เหตุผลและเป้าหมายสูงสุดในการทำความคิด และทัศนคติทางการเมือง
ของนักมนุษยนิยมที่เชื่อในพระเจ้าและไม่เชื่อในพระเจ้าแตกต่างกันด้วย

อย่างไรก็ตามเราควรตระหนักด้วยว่า ถึงแม้ในกลุ่มนักมนุษยนิยมที่มีความเห็นตรง
กันในเรื่องอภิปราย ก็ยังอาจมีความเห็นที่แตกต่างกันในรายละเอียดอื่นๆ เช่น ทัศนคติ
จริยศาสตร์ และการเมือง ตัวอย่างเช่น ลัทธิคอมมิวนิสต์ และลัทธิปฏิบัตินิยมที่ต่างได้รับการ
ยกย่องว่าเป็นมนุษยนิยมนั้น ทั้งสองลัทธิมีความเห็นในค่านิยมจริยศาสตร์และการเมืองแตกต่าง
กัน และที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ได้รับการยกย่องว่าเป็นมนุษยนิยมนั้น เนื่องจากลักษณะที่พยายาม
ลบล้างความแปลกแยกของมนุษย์จากตัวตนของเขาเอง อันเนื่องจากการมีทรัพย์สินส่วนตัว
และความเจริญเติบโตของลัทธิทุนนิยม ส่วนลัทธิปฏิบัตินิยมนั้นได้รับการยกย่องว่าเป็นมนุษยนิยม
เนื่องจากเป็นลัทธิที่มีความเชื่อว่าชีวิตของมนุษย์เป็นจุดหมายในตนเอง ซึ่งหมายความว่า
ปฏิบัตินิยมถือว่า ไม่มีสิ่งอื่นที่แน่นอนตายตัว เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงกำหนดวิถีทางที่จะบรรลุเป้า
หมายของชีวิตได้ด้วยตนเอง หรือให้คำตัดสินหนึ่งสิ่งใด และเปลี่ยนแปลงคำด้วยตนเองได้

(Edwards 1967:73)

การที่ความคิดทางปรัชญาหลายระบบมีความเห็นที่ไม่เป็นไปใน
แนวทางเดียวกัน แต่ยังคงได้รับการยกย่องว่าเป็นมนุษยนิยมนั้นก็เพราะ ในระบบความคิดทาง
ปรัชญานั้นแสดงทัศนคติที่สอดคล้องหรือตรงกันกับความหมายและลักษณะของมนุษยนิยมนั้นเอง

ดังนั้นการแสดงถึงลักษณะมนุษยนิยมในความคิดของคานธีในบทกวี ๑ ไป อาจมี
ความคิดเห็น หรือทัศนคติต่อลัทธิการเมือง เช่น ประชาธิปไตย ทัศนคติต่ออิสรภาพ และการ
ปกครองตนเองที่แตกต่างจากนักมนุษยนิยมคนอื่นๆ ก็ไม่ได้หมายความว่าคานธีจะไม่เป็นมนุษยนิยม
ข้อยืนยันว่าท่านเป็นนักมนุษยนิยมหรือไม่อยู่ที่ประเด็นที่ว่า ความคิดโดยส่วนรวมของท่านนั้น
ตรง กับที่ลักษณะมนุษยนิยมกำหนดไว้เท่านั้น

ในลัทธิมนุษยนิยมมักมีปรากฏการณ์ ที่ให้คำแก่ระบบความคิดที่มีความคิดเห็นแตกต่างกับ
เสมอ ๆ เช่น คาร์ล ราห์เนอร์ (Rahner 1969:74-78) แสดงการแบ่งการศึกษา
ลัทธิมนุษยนิยมออกเป็น 5 ระบบ คือ มนุษยนิยมสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา มนุษยนิยมสมัยปฏิวัติ
มนุษยนิยมในลัทธิมาร์กซ์ มนุษยนิยมในลัทธิอภิปรัชญา และมนุษยนิยมแบบคริสเตียน

การยกย่องให้ศาสนาคริสต์และปรัชญาลัทธิมาร์กซ์เป็นระบบนิยม ทั้งที่ระบบ
 อภิปรายที่แตกต่างกันย่อมแสดงว่า มนุษยนิยมให้ความสนใจในรายละเอียด
 อื่น ๆ ของระบบความถึกนั้น ๆ น้อยกว่าการให้ความสำคัญต่อลักษณะมนุษยนิยมที่ปรากฏในระบบ
 ระบบความถึกนั่นเอง

และโดยเหตุที่คานธีมีความเชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้า งานวิจัยนี้จึงต้องพิสูจน์
 ความถึกของคานธีในฐานะนักมนุษยนิยมที่เชื่อในพระเจ้า ซึ่งต้องยืนยันถึงความสำคัญของ ความ
 ศรัทธา และอธิบายถึงความหมายในการดำรงอยู่ของมนุษย์ที่ยังคงแสดงให้เห็นว่า
 ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์และความเชื่อในพระเจ้านั้นสามารถไปด้วยกันได้

นอกจากลักษณะมนุษยนิยมที่เป็นหลักการพื้นฐานที่ความมนุษย์และชีวิตของคนเป็นจุดศูนย์กลาง
 ในการพิจารณาปัญหาแล้ว ยังมีลักษณะมนุษยนิยมอื่น ๆ ที่แสดงออกถึงความหมายของลัทธิมนุษยนิยม
 คือ การพิจารณาว่าปัจเจกบุคคลเป็นแห่งคุณค่าสูงสุด (regards the individual
 as the highest value) และลักษณะมนุษยนิยมที่อุทิศให้กับการส่งเสริมการพัฒนา
 ศีลธรรมและการสร้างสรรค์ ในปัจเจกบุคคล (is dedicate to fostering the
 individual's creative and moral development.) (Angels 1981:116)
 ซึ่งลักษณะมนุษยนิยมที่ผู้วิจัยยกขึ้นมาอ้างอิงในงานวิจัยนี้จะครอบคลุมทัศนมนุษยนิยมที่เชื่อในพระเจ้า
 และไม่เชื่อในพระเจ้า โดย ไม่กล่าวพาดพิงถึงลักษณะมนุษยนิยมที่ผู้แต่งหนังสือบางท่าน
 เสนอไว้ซึ่ง ไม่ครอบคลุมถึงทัศนมนุษยนิยมที่เชื่อในพระเจ้า โดยกล่าวเฉพาะ มนุษยนิยมที่ไม่เชื่อใน
 พระเจ้าแต่เพียงฝ่ายเดียว

การพิจารณาว่าปัจเจกบุคคลเป็นแห่งคุณค่าสูงสุด และลักษณะมนุษยนิยมที่อุทิศให้กับ
 การส่งเสริมการพัฒนาศีลธรรมและการสร้างสรรค์ในปัจเจกบุคคล ยังคงอาศัยหลักการพื้นฐาน
 ที่ว่ามนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางในการพิจารณาปัญหาอันนำไปสู่การให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล เพราะ
 ไม่ความมนุษย์จะมีธรรมชาติอันเป็นสากลอยู่ภายในตัวของเขา หรือเป็นผู้ให้สาระแก่ตนเอง การให้
 ความสำคัญต่อมนุษย์ย่อมนำไปสู่การ เชิดชูคุณค่าของปัจเจกบุคคลด้วย

และการส่งเสริมการพัฒนาศีลธรรมของปัจเจกบุคคล และการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ก็คือการ
 ยอมรับว่ามนุษย์เป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตของตนเอง และยังคงรับผิดชอบต่อ
 ชีวิตของมนุษยชาติด้วย (Blackham 1968:13)

ในระบบปรัชญาอื่นอาจเลือกที่จะไม่ยอมรับนิคชอบต่อชีวิตของผู้อื่น แต่
 มนุษยนิยม "เลือก" ที่จะยอมรับ และซัดคัสสันความเป็นมนุษย์นิยมอยู่ที่การเลือกนี้
 สอดส่องเห็นว่า การยอมรับการรับนิคชอบชีวิตของผู้อื่น เนื่องมาจากความทองการความ
 ปลอดกภัย เพราะเชื่อว่า มนุษย์จะปลอดกภัยจากกันเมื่ออยู่ในสังคมเท่านั้น แต่ลัทธิ
 มนุษยนิยมจะทองให้ความหมายของ "การเลือกที่จะยอมรับ" มากกว่านั้น เพราะ
 มนุษยนิยมมีสมมุติฐานที่มองมนุษย์ในแง่ดี กังนั้นระบบปรัชญาที่ใคร่ชื่อว่าเป็นมนุษยนิยม
 จึงทองอธิบายเรื่องคุณค่าทางจริยศาสตร์ และการรักเพื่อนมนุษย์และความจำเป็นใน
 การรับนิคชอบชีวิตของมนุษยชาติในปรัชญาของตน หน้าที่ของมนุษย์ที่จะสิ่งมีต่อมนุษย์
 ด้วยกันจึงถูกอธิบายไว้มากในลัทธิมนุษยนิยม

การแสดงลักษณะมนุษยนิยมในความคิดของคานธีจะเทียบเคียงกันระหว่างความคิด
 ของคานธีกับลักษณะมนุษยนิยมที่กล่าวมาแต่คนนี้ โดยพิจารณาความคิดของคานธีจากมโนทัศน์
 เรื่องพระเจ้าซึ่ง เป็นแก่นความคิดสำคัญเพื่อยืนยันลักษณะที่ตรงกันกับหลักการพื้นฐานที่ว่ามนุษย์
 และชีวิตของเขา เป็นจุดศูนย์กลางของการพิจารณาปัญหา และพิจารณาความคิดเรื่องธรรมชาติ
 ของมนุษย์และความคิดทางการเมืองของท่าน เพื่อยืนยันลักษณะที่ตรงกันกับลักษณะมนุษยนิยมที่
 พิจารณาว่าปัจเจกบุคคลเป็นแหล่งคุณค่า และการที่ปัจเจกบุคคลสามารถพัฒนาศีลธรรมและ
 สร้างสรรค์ชีวิตที่มีความหมาย ตลอดจนสภาพสังคมที่ดีขึ้นได้โดยการมีส่วนร่วมในสังคม